

คานา

จิตเภท (schizophrenia) เป็นกลุ่มอาการโรคจิตชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยจะมีความผิดปกติของความคิด อารมณ์ การรับรู้ และพฤติกรรมโดยที่ผู้ป่วยไม่มีโรคทางกาย โรคของสมอง หรือ พิษจากยาที่จะเป็นสาเหตุของอาการดังกล่าว เช่น ผู้ป่วยมักแสดงอาการหลงผิด ประสาทหลอน พูดมาก มีการรับรู้ที่ผิดปกติ หูแว่ว อารมณ์เปลี่ยนแปลง สัมพันธภาพระหว่างบุคคลบกพร่อง พฤติกรรมด้านจิตใจ และการเคลื่อนไหวบกพร่อง เป็นต้น ประชากรทั่วไปพบประมาณร้อยละ 1 (สมภพ และคณะ บรรณาธิการ., 2533) ความชุกจะสูงในชนชั้นที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ (วิวัฒน์ และคณะ บรรณาธิการ., 2536) ส่วนมากเริ่มเป็นกับคนวัยหนุ่มสาว อายุเริ่มเป็นโรคมักอยู่ระหว่าง 18-24 ปี ภายหลังจากอายุ 45 ปี แล้วพบได้น้อยมาก ผู้หญิงและผู้ชายมีโอกาสเป็นได้เท่า ๆ กัน

สาเหตุของโรคจิตเภทนั้นมียูหลายสาเหตุด้วยกัน คนที่จะป่วยเป็นโรคจิตเภทนั้นมีแนวโน้มทางชีววิทยาที่จะป่วยเป็นโรคจิตเภทอยู่แล้ว เมื่อมามีตัวกระตุ้นคือความเครียดซึ่งอาจเป็นปัจจัยทั้งทางพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดอาการของโรคจิตเภทขึ้นมา Kallmann, 1938 ได้รายงานโอกาสเสี่ยงที่จะเป็นโรคของญาติผู้ป่วยตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 โอกาสเสี่ยงที่จะเป็นโรคจิตเภทของญาติผู้ป่วย (Kallmann, 1938. อ้างตาม สมภพ และคณะ บรรณาธิการ., 2533 : หน้า 74)

	โอกาสเสี่ยงที่จะเป็นโรค (ร้อยละ)
ประชากรทั่วไป	1
ลูกพี่ลูกน้อง (ลูกของลุง/ป้า/น้า/อา)	2.6
หลาน (ลูกของพี่/น้อง)	3.9
พี่น้องที่เกิดจากบิดาหรือมารดาเดียวกัน	7.1
พี่น้องร่วมบิดาและมารดา	14.2
คู่แฝดไข่คนละใบ	14.5
ลูก	16.4
ลูกซึ่งทั้งบิดาและมารดาเป็นโรคนี	39.2
คู่แฝดไข่ใบเดียวกันแยกกันอยู่	77.6
คู่แฝดไข่ใบเดียวกันอยู่ด้วยกัน	91.1

จิตเภทเป็นโรคที่พบบ่อยเป็นลำดับที่ 2 ของผู้ป่วยโรคจิต (Psychosis) และโรคประสาท (Neurosis) ทั้งหมดที่มารับการรักษาที่ รพ.จิตเวชขอนแก่น^{1/} พบถึงร้อยละ 25.10 กล่าวคือ ในปีงบประมาณ 2536 ผู้ป่วยนอกทั้งหมดที่มารับการรักษาจากแผนกตามโรครมีจำนวน 87,957 ราย พบว่าผู้ป่วยเป็นโรคจิตเภท จำนวน 22,081 ราย เป็นชาย 14,017 ราย เป็นหญิง 8,064 ราย คิดเป็นอัตราเสี่ยงของประชากรต่อการเป็นโรคเท่ากับ 0.37 (รายงานผลการปฏิบัติงาน รพ.จิตเวชขอนแก่น 2536)

ปัจจุบันวิถีชีวิตของคนอีสานเปลี่ยนแปลงไปมาก สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม แล้งซ้ำซาก และยากจน ประชากรในวัยทำงานนิยมทิ้งถิ่นไปรับจ้างทั้งในประเทศและในต่างประเทศ โครงสร้างของครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น มีผลทำให้บทบาทและความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติลดความเข้มข้นลง เนื้อหาและวิธีการในการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไป เด็กและผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมากขึ้น (อดม, 2534) ยาเสพติดแพร่เข้ามาสู่วัยรุ่นมาก เกิดค่านิยมแห่งความทันสมัย โทรศัพท์ เครื่องใช้ไฟฟ้า รถมอเตอร์ไซด์ รถบิกอัพ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้ามาในหมู่บ้านชนบทมากขึ้น กรรมสิทธิ์ในที่ดินถูกเปลี่ยนมือไปเป็นของผู้อื่น คนต้องดิ้นรนหารายได้ เพื่อความอยู่รอด ทำให้เกิดระบบสินค้าเงินผ่อน ประชาชนหมกมุ่นในการพนันต่าง ๆ โดยเฉพาะหวยเถื่อน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นตัว ทำให้เกิดความเครียด และมีผลต่อการแสดงออกของโรคจิตเภท และความรุนแรงของโรคจิตเภททั้งสิ้น และทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมในการแสดงออกของโรค ตามสมการ $P = G + E$ ($P =$ phenotype, $G =$ genotypic effect และ $E =$ environmental effect, กล่าวคือลักษณะที่ปรากฏอาการและความรุนแรงของโรค ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางพันธุกรรม และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการทราบถึงบทบาทของพันธุกรรมที่มีผลต่อการแสดงออกของโรคจิตเภทของกลุ่มประชากรไทยอีสาน โดยการสุ่มตัวอย่างผู้ป่วยในจำหน่ายที่แพทย์วินิจฉัยว่าเป็นโรคจิตเภทที่มารับการรักษาที่ รพ.จิตเวช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530-2536 จำนวน 412 ราย เพื่อทราบข้อมูลทั่วไป และอัตราเสี่ยงของการเป็นโรคจิตเภท

1/ รพ.จิตเวชขอนแก่น สถาบันสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข เป็นโรงพยาบาลขนาด 372 เตียง ปีงบประมาณ 2536 รับผิดชอบพื้นที่ 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย เลย และสกลนคร จำนวนประชากรที่รับผิดชอบจำนวน 5,955,146 คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ทำการสุ่มตัวอย่างจากแฟ้มประวัติผู้ป่วยประเภทผู้ป่วยในจำหน่ายโรคจิตเภทของโรงพยาบาลจิตเวชตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530-2536 จำนวน 412 ราย¹ นำมาแจกแจงรายละเอียดเป็นข้อมูลของผู้ป่วยตามตารางที่ 2

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยได้แสดงไว้ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ลักษณะข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ป่วยโรคจิตเภทประเภทผู้ป่วยในจำหน่าย

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวนราย	คิดเป็นร้อยละ	หมายเหตุ
<u>1. เพศ</u>			
ชาย	265	64.32	$\chi^2=33.8$, $df=1$ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ
หญิง	147	35.68	
รวม	412	100	
<u>2. เชื้อชาติ</u>			
ไทยอีสาน	386	93.69	
ไทยเหนือ	20	4.85	
จีน	2	0.49	
ญวน	1	0.24	
ไม่ระบุ	3	0.73	
รวม	412	100	
<u>3. ภูมิลำเนา</u>			
ขอนแก่น	90	21.84	
อุดรธานี	78	18.93	

1/ ผู้ป่วยโรคจิตเภทประเภทผู้ป่วยใน จำหน่ายทั้งหมดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530-2536 มีจำนวนทั้งสิ้น 19,772 ราย

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวนราย	คิดเป็นร้อยละ	หมายเหตุ
มหาสารคาม	36	8.74	
ชัยภูมิ	35	8.50	
เลย	30	7.28	
สกลนคร	29	7.04	
ร้อยเอ็ด	28	6.80	
กาฬสินธุ์	25	6.07	
เพชรบูรณ์	20	4.85	
หนองคาย	17	4.13	
นครพนม	10	2.43	
ยโสธร	5	1.21	
มุกดาหาร	3	0.73	
นครราชสีมา	2	0.49	
อุทัย	1	0.24	
พิษณุโลก	1	0.24	
กรุงเทพฯ	1	0.24	
ไม่ทราบ	1	0.24	
รวม	412	100	
4. สถานะภาพสมรส			
โสด	263	63.83	
คู่	94	22.82	
หย่า	23	5.58	
ร้าง/หม้าย	31	7.52	คู่สมรสอีกฝ่ายตายหรือทิ้งร้าง
ไม่ทราบ	1	0.24	กันไปโดยไม่ได้จดทะเบียนหย่า
รวม	412	100	
5. จำนวนบุตร			
0	293	71.12	
1	33	8.01	

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวนราย	คิดเป็นร้อยละ	หมายเหตุ
2	35	8.50	
3	22	5.34	
4	15	3.64	
5	6	1.46	
6	2	0.49	
7	1	0.24	
8	2	0.49	
12	1	0.24	
ไม่ทราบ	2	0.49	ค่าเฉลี่ย = 0.78 คน
รวม	412	100	
6. ช่วงอายุ (ปี)			
10-14	6	1.46	
15-19	62	15.05	
20-24	113	27.43	
25-29	87	21.12	
30-34	58	14.08	
35-39	42	10.19	
40-44	14	3.40	
45-49	13	3.12	
50-54	11	2.67	
55-59	4	0.97	
60-64	0	0	
65-69	2	0.49	ค่าเฉลี่ย = 27.92 ปี
รวม	412	100	

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวนราย	คิดเป็นร้อยละ	หมายเหตุ
7. ประวัติญาติ			
มีญาติป่วยเป็นโรคจิตเภท	130	31.55	
ไม่มีญาติป่วยเป็นโรคจิตเภท	282	68.45	
รวม	412	100	
8. ลำดับญาติใกล้ชิดที่ป่วย			
<u>เป็นโรคจิตเภท</u>			
<u>ญาติใกล้ชิดชั้นที่ 1</u>			
บิดา หรือ มารดา	32	7.76	
พี่ หรือ น้อง	30	7.28	
<u>ญาติใกล้ชิดชั้นที่ 2</u>			
ปู่ หรือ ย่า	5	1.21	
ตา หรือ ยาย	8	1.94	
ลุง หรือ บ้า หรือ น้า			
ฝ่ายพ่อ	15	3.64	
ลุง หรือ บ้า หรือ อาน้า			
ฝ่ายแม่	16	3.88	
ไม่ระบุ	24	5.83	
รวม	130	31.55	

สรุปและวิจารณ์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยขั้นพื้นฐาน เป็นกรณีศึกษาของประชากรไทยอีสาน จากตัวอย่างผู้ป่วยโรคจิตเภท ที่เข้ารับการรักษาประเภทผู้ป่วยในจำนวนที่โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่น ตั้งแต่ปี พ.ศ.2530-2536 โดยการสุ่มมาศึกษาจำนวน 412 ราย จากจำนวนทั้งสิ้น 19,772 ราย พบว่าผู้ป่วยจำนวน 130 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 31.55 มีประวัติญาติป่วยเป็นโรคจิตเภท การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมของโรคจิตเภทเป็นอัตราส่วนที่ไม่แน่นอนตายตัว สภาพสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลสูงต่อการแสดงออกของโรคและความรุนแรงของโรค ซึ่งเป็นลักษณะทางพันธุกรรมที่ควบคุมโดยยีนเป็นจำนวนมาก (Polygenic inheritance)

ผลจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ญาติใกล้ชิดชั้นที่ 1., บิดาหรือมารดา บ่วยเป็นโรคจิตเภท จำนวน 32 ราย (7.76%) พี่หรือน้อง^{1/} จำนวน 30 ราย (7.28%) คิดเป็นค่าเฉลี่ยของญาติใกล้ชิดชั้นที่ 1 ที่ป่วยเป็นโรคจิตเภทเท่ากับร้อยละ 7.52 ญาติใกล้ชิดชั้นที่ 2., ปู่หรือย่า จำนวน 5 ราย (1.21%) ตาหรือยาย จำนวน 8 ราย (1.94%) ลุงหรือป้า หรืออา (ฝ่ายบิดา) จำนวน 15 ราย (3.64% ราย) ลุงหรือป้าหรือน้า (ฝ่ายมารดา) จำนวน 16 ราย (3.88%) คิดเป็นค่าเฉลี่ยของญาติใกล้ชิดชั้นที่ 2 ที่ป่วยเป็นโรคจิตเภทเท่ากับ ร้อยละ 2.67% ซึ่งค่อนข้างต่ำเล็กน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรโดยทั่วไป ซึ่งมีรายงานว่าโอกาสเสี่ยงที่จะเป็นโรคจิตเภทของญาติใกล้ชิดชั้นที่ 1 เท่ากับ 10-12% ญาติใกล้ชิดชั้นที่ 2 เท่ากับ 5-6%และประชาชนทั่วไปเท่ากับ 1% (วิวัฒน์ และคณะ บรรณาธิการ., 2536)

อย่างไรก็ตามการศึกษาครั้งนี้พบว่าโอกาสเสี่ยงในการเป็นโรคจิตเภทของญาติใกล้ชิดชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 มีโอกาสเบี่ยงเบนขึ้นเท่ากับ 0-5.83% เนื่องจากผู้ที่นำผู้ป่วยมาส่งไม่สามารถที่จะระบุลำดับใกล้ชิดของญาติได้ ผู้วิจัยได้พบข้อมูลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ พบผู้ป่วยเพศชายมากกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ คือ จากจำนวนผู้ป่วยนอกโรคจิตเภท 22,081 ราย เป็นเพศชาย 14,017 ราย เป็นเพศหญิง 8,064 ราย ทั้ง ๆ ที่โรคนี้มีโอกาสเสี่ยงที่เพศชายและเพศหญิงมีโอกาที่จะเป็นเท่า ๆ กัน เพราะตัวนำลักษณะทางพันธุกรรมของโรคนี้ไม่ได้อยู่บนโครโมโซมเพศ และการถ่ายทอดทางพันธุกรรมเป็นการถ่ายทอดพันธุกรรมเชิงปริมาณ (Quantitative inheritance) เนื่องจากมียีนเป็นจำนวนมากรวมทั้งกลุ่มของ Modifier genes และสภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อีกมากที่มีผลต่อการแสดงออกของโรคและความรุนแรงของโรค (Heston, 1970) อุบัติ

1/ ข้อมูลไม่ได้แยกละเอียดว่าเป็นพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดา (sibs) หรือเป็นพี่น้องร่วมแต่บิดาหรือมารดา (half sibs)

การของผู้ป่วยโรคจิตเภทของประชากรอีสานจากการศึกษาครั้งนี้ต่ำมาก คือ 22,081 คน ต่อประชากร 5,955,146 คน ซึ่งคิดเป็น โอกาสเสี่ยงเพียงร้อยละ 0.37 เท่านั้น อัตราเสี่ยงของประชากรได้แสดงไว้ดังตารางที่ 3 ทั้งนี้อาจจะสืบเนื่องมาจากการให้บริการทางด้านสาธารณสุขกับประชาชนยังไม่ทั่วถึง ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ และมีทัศนคติเชิงลบ ต่อโรคจิตเภทนี้อยู่เป็นอย่างมาก ผู้ป่วยโรคจิตประมาณร้อยละ 54.8 ก่อนที่จะถูกนำส่งมายังโรงพยาบาล ได้ผ่านการรักษาทางไสยศาสตร์มาแล้ว (สุพล และคณะ, 2533) ดังนั้นส่วนหนึ่งของผู้ป่วยจึงสิ้นสุดการรักษาที่ชุมชนในหมู่บ้าน ทำให้ตัวเลขอัตราเสี่ยงของประชากรต่อการเป็นโรคจากการศึกษาครั้งนี้ต่ำ เนื่องจากไม่ได้รวมเอากลุ่มผู้ป่วยดังกล่าวเข้ามาด้วย ทัศนคติในเชิงลบที่ญาติมีต่อผู้เป็นโรคจิตเภทนั้น พบในผู้ป่วยเพศหญิงสูงกว่าในผู้ป่วยเพศชายอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ (สถิติปี 2536 ของโรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่น พบผู้ป่วยเพศชาย 14,017 ราย และผู้ป่วยเพศหญิง 8,064 ราย) หรืออาจจะเนื่องมาจากคนอีสานมักจะพาผู้ป่วยมาพบแพทย์ก็ต่อเมื่ออาการของโรครุนแรงมากแล้วและผู้ป่วยเพศชายจะแสดงอาการความรุนแรงของโรคสูงกว่าผู้ป่วยเพศหญิง (Kapland and sadock, 1991) ดังนั้นผู้ป่วยเพศหญิงที่ถูกนำมารักษาที่โรงพยาบาลจึงพบน้อยกว่าผู้ป่วยเพศชาย ตารางที่ 3 อัตราเสี่ยงของประชากรในเขตรับผิดชอบต่อการเป็นโรคจิตเภท พ.ศ. 2530-2536

พ.ศ.	จำนวนประชากร (คน) ^{1/}	จำนวนผู้ป่วยนอกโรค จิตเภท (ราย)	อัตราเสี่ยง ร้อยละ
2530	7,596,259	13,933	0.18 ^{2/}
2531	7,757,601	16,457	0.21
2532	7,873,772	20,763	0.26
2533	7,962,648	22,554	0.28
2534	8,036,751	21,542	0.27
2535	5,968,567	21,691	0.36
2536	5,955,146	22,081	0.37 ^{3/}

1/ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น

2/ ประชากรในเขตรับผิดชอบ พ.ศ.2530-2534 มี 7 จังหวัดคือ ขอนแก่น อุดรธานี กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เลย และหนองคาย

3/ ประชากรในเขตรับผิดชอบ พ.ศ.2535-2536 มี 5 จังหวัดคือ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย เลย และสกลนคร

ผู้ป่วยส่วนมากจะเป็นไทยอีสานถึงร้อยละ 93.69 ภูมิภาคอื่นๆของผู้ป่วยมาจากจังหวัดขอนแก่นมากที่สุด คือ ร้อยละ 21.84 รองลงมาคือ มาจากจังหวัดอุดรธานีร้อยละ 18.93 สถานะภาพการสมรสพบว่าเป็นโสดมากที่สุดคือร้อยละ 63.83 จำนวนบุตร พบว่ายังไม่มีบุตรพบมากที่สุดคือร้อยละ 71.12 ค่าเฉลี่ยจำนวนบุตรเท่ากับ 0.78 คน อายุพบว่าอยู่ระหว่าง 20-24 ปี ปีมากที่สุดคือร้อยละ 27.43 รองลงมาคืออายุระหว่าง 25-29 ปี ร้อยละ 21.12 โดยมีค่าเฉลี่ยของอายุคนไข้เท่ากับ 27.92 ปี ผู้ป่วยเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($\chi^2 = 33.7, df = 1$) ทั้ง ๆ ที่โรคนี้เพศชายมีโอกาสเป็นพอ ๆ กับเพศหญิงเนื่องจากตัวนำลักษณะไม่ได้อยู่บนโครโมโซมเพศ